

Naslov:

MATKOVA TINA

Avtor: Ivan Pregelj

Obdobje: Slovenska književnost pred 2.svetovno vojno

Pomen:

Novela ima naslov Matkove Tine prečudežno romanje in je izšla leta 1921 v reviji Mladika. Njeno zgodovinsko ozadje je znameniti tolminski kmečki upor iz leta 1713/1714, ki se je končal s porazom kmetov in obglavljanjem voditeljev v Gorici leta 1714. Matkova Tina je nekakšen epilog romana Tolminci, v katerem je prikazana usoda upornikov.

Obnova celotnega besedila:

Dogajanje je postavljeno v čas po zatrtem kmečkem uporu aprila leta 1714. Množica Tolmincev je na ukaz fevdalne gosposke potovala v Gorico, da bi spremljala usmrnitev voditeljev kmečkega upora, med katerimi je bil Janez Gradnik. Med množico romarjev je bil tudi krčmar Volčan Matko, ki je s seboj nosil sodček vina in pel puntarsko pesem. Razočaran in žalosten je bil zaradi Tininega nezakonskega otroka in jezen na Gradnika, ki je Tino spravil v nesrečo. Množici je sledila Matkova hči Tina, saj je želela še zadnjič videti svojega zaročenca Janeza Gradnika, s katerim je bila noseča. Pot je bila zanjo zelo naporna, saj je bila v sedmem mesecu nosečnosti. Med potjo je večkrat počivala, saj so jo mučile bolečine v trebuhu. Ko je končno prispela na kraj usmrčitve, je na drogu zagledala Janezovo glavo. Hotela se je približati, toda stražnik jo je grobo odrinil. Polna telesne in duševne bolečine je odšla v jezuitsko cerkev, nato pa v krčmo, da se je okrepčala. Počutila se je močno in se odpravila proti domu. Toda sredi poti je zaradi izčrpanosti in bolečin obležala pod cvetočo češnjo. Doživela je privid Marije, rodila otroka, ki je preživel, ona pa je umrla.

Besedilo:

ENO LETO PUNT SMO GNALI ...

Strašna tihota je legla nad popotne. Z vej je kapnilo na čelo, za vrat. Kakor peruti strašnega pomračnika je ležala noč nad dolino. Pomračnika, netopirja, tega nedolžnega hudičevega brata, duše urečene v mišje in ptičje telo i kar podobnega čenčajo stare babe in jim to vse verujejo mlade, ki že tajijo bujnost telesa, a so skrite, gorijo, a so plašne in strašljive kakor koze.

Mož, ki je občutil vražo o pomračnikih, je bil Volčan Matko. Imel je krčmo in je vzel sodček vina na pot s seboj. In pil je, da je bil že omotičen in divji, in je brundal predse pesem upornikov. Ko pa je potujoča četa zdaj prešla mimo hiš Podseli, je vzrohnel v strašni jezi in zatulil zadnje besede svoje pesmi:

“Eno leto punt smo gnali,
zdaj pa bomo glavo dali!
Vsem galjotom vile v vamp!”

Strahotno se je razlegla jaka po dolini. Ne eden iz potnih ni pokaral pojočega. Samo hiteli so, da je zaostajal. Pijani pa je pel sam zase in rohnel vse ostreje in temneje:
"Vsem galjonom vile v kramp!"

Strašna pesem pijanega Matka je bila luč na pot njegovi hčeri Tini, ki je bila vstala na težko cesto takoj za očetom. Vstala je brez večerje, trezna in boječa se, polna hrepenenja, da bi še enkrat pred smrtjo videla svojega ženina Janeza Gradnika, od čigar ljubezen je bila sprejeta, preden jo je vzel pred oltar, Zdaj je šla za župani in ključarji in je bila kakor blodna od sladke, prve pomladne noči in od te strašne skrivnosti, ki je v tisti uri stiskala duše vseh Tolmincev od Trebuše in Šebrelj do Kobardia in Rut. Svoje težko materinsko telo je gnala v bolesti hrepenenja za ubogim, ki bo umrl v jutru, ko sine sonce, in ga bodo na tnalno vrgli in mu glavo odbili in roke in noge.

"O, Janez!"

Šla je in si je kakor pela:

"Vzela bom tvojo glavo v svoje naročje, Janez, poljubila bom roke in noge krvave in oči, da bo dete tvoje mir imelo v življenju in bo vedelo, kaj sem prestala ..."

INTERPRETACIJA

V noveli Matkova Tina se prepletata dve zgodbi. Prva je kolektivna in povezana z zgodovinskimi dogodki, druga pa je osebna, saj gre za individualno usodo glavne osebe. Dogajalna zgradba je dramatsko zaokrožena in ima dva vrha. Prvi je usmrteitev upornikov, drugi pa Tinin porod in privid božje matere Marije.

Osrednja oseba je Matkova Tina in je poleg upornikov edina tragična oseba novele.

Je mlado ljubeče dekle, ki močno hrepeni po svojem zaročencu Janezu Gradniku in se zaradi velike ljubezni do njega odpravi peš iz Volč do Gorice. V svoji notranjosti je razdvojena. Na eni strani čuti čisto in brezmejno ljubezen, na drugi strani pa krivdo in občutek grešnosti zaradi nezakonskega otroka, ki ga pričakuje. Ker je globoko in iskreno verna, se ob bližajoči smrti boji zase, še bolj pa za otroka, da ne bi umrl brez krsta.

Poleg Tine je edina pomembna oseba njen oče Matko. Jezi se na upornike, posebej na Gradnika in svojo jezo umirja s popivanjem in prepevanjem puntarske pesmi. Jezi se tudi na svojo hčer, ki bo nezakonska mati, a jo ima kljub vsemu rad. Druge književne osebe nimajo lastnih imen, so župani, ključarji in možje iz dvanastij, kar kaže na to, da je želel avtor poudariti predvsem usodo posameznika.

V noveli se pojavljata dve osrednji ideji. Prva je povezana z religioznim ekspresionizmom, ki je razlagal, da lahko človeka iz stiske in razdvojenosti reši božja moč. Tina se na svoji poti, ki jo lahko primerjamo s križevim potom, večkrat zateče k materi božji po pomoč. Gospa iz nebes predstavlja vseodrešujočo ljubezen, v katero je zaupala Tina.

Druga ideja pa je ideja socialne krivičnosti, ki jo izraža pijani Matko, ko poziva k maščevanju. Upor zatiranih je bil zaman, voditelji kruto usmrčeni in ljudje si niso upali več razmišljati o krivici in maščevanju. Toda Tinin in Janezov otrok bo nadaljeval človeški križev pot do smrti. Njegovo življenje je upanje za prihodnje rodove in popravljanje krivic.

Matkova Tina je ekspresionistična novela, ki ima tudi značilnosti baroka, realizma, simbolizma in modernizma. Ekspresionizem se kaže v sami temi, v prikazu kolektivne in osebne stiske, strahu in tesnobe. Barok je prepoznaven v nasprotju in razklanosti med človekom in naravo, med telesom in duhom, močjo in nemočjo, življenjem in smrtjo.

Realistične prvine so natančno prikazovanje prostora in časa. Simbolizem izražajo simboli /zvonovi, strašni pomračnik, cvetoča češnja/ in mističnost Tininega doživetja pred smrtjo.

Modernizem pa se kaže v Tininem notranjem monologu in toku njenih misli, ko hiti v Gorico. Motiv odsekane glave lahko primerjamo s podobnim motivom v Wildovi Salomi.

Ivan Pregelj

1883-1960

ŽIVLJENJE

Je pisatelj, dramatik in pesnik ter pomemben predstavnik religioznega ekspresionizma.

Rodil se je leta 1883 v Sveti Luciji pri Mostu na Soči na Tolminskem. Po končani gimnaziji v Gorici je šel študirat germanistiko in slavistiko na Dunaj in leta 1908 doktoriral. Poučeval je na gimnazijah v Gorici, Pazinu, Idriji, Kranju in v Ljubljani. Po drugi svetovni vojni je živel odmaknjeno od javnosti. Umrl je leta 1960 v Ljubljani. Na njegovo književno ustvarjanje so vplivali baročna književnost, romantična tradicija realizma 19. stoletja in ekspresionizem, zato se v njegovih literarnih delih prepleta več stilov. Največkrat je snov zajemal iz zgodovine (reformacija in protireformacija, kmečki upori, barok in razsvetljenstvo).

Pregelj je pisal romane, povesti, novele, deloma pa tudi dramatiko in poezijo. Njegova najpomembnejša dela so romani Tolminci, Plebanus Joannes, Peter Pavel Glavar in Bogovec Jernej ter novela Matkova Tina.

DELO

- romani, povesti, novele, deloma dramatika in poezija
- roman Tolminci
- Plebanus Joannes, Peter Pavel Glavar, Bogovec Jernej
- novela MATKOVA TINA